Προς τους νέους, πώς να ωφελούνται από τα Ελληνικά γράμματα (Μέγας Βασίλειος)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 4 Μαρτίου, 2013

Πολλοὶ λόγοι, ἀγαπητά μου παιδιά, μὲ κάνουν νὰ σᾶς δώσω αὐτὲς τὶς συμβουλές. Πιστεύω ὅτι εἶναι οἱ καλύτερες καὶ θὰ σᾶς ὠφελήσουν, ἂν τὶς κάνετε κτήμα σας. Ἔχω προχωρημένη ἡλικία. Ἀσκήθηκα στὴ ζωὴ μὲ πολλοὺς τρόπους. Γνώρισα ἐπὶ πολλὰ χρόνια τὶς βιοτικὲς μεταβολές, ποὺ συμπληρώνουν τὴν ἀνθρώπινη μόρφωση. Ἔτσι, ἔχω κάμποση πείρα στὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Μπορῶ, λοιπόν, σ᾽ αὐτοὺς ποὺ πρωτομπαίνουν στὸ στάδιο τῆς ζωῆς, νὰ δείξω τὸν πιὸ **σίγουρο δρόμο**. Ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς συγγένειας, ἔρχομαι εὐθὺς μετὰ τοὺς γονεῖς σας. Γι᾽ αὐτό, σᾶς ἀγαπῶ ὅμοια μ᾽ ἐκείνους. Καὶ σεῖς μὲ βλέπετε σὰν πατέρα σας, ἔτσι θαρρῶ. Ἂν, λοιπόν, δεχθῆτε μὲ προθυμία τὰ λόγια μου, θὰ ἀνήκετε στὴ δεύτερη κατηγορία ἐκείνων ποὺ ἐπαινεῖ ὁ ἀρχαῖος ποιητὴς Ἡσίοδος, γράφοντας ὅτι εἶναι ἄριστος ἄνθρωπος ὅποιος μονάχος του ξεχωρίζει τὸ σωστὸ κι εἶναι καλὸς ἄνθρωπος ὅποιος συμμορφώνεται μὲ τὶς σωστὲς ὑποδείξεις. Ἐνῷ ὅποιον δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ κάνει αὐτό, τὸν χαρακτηρίζει σὰν ἄνθρωπο ἄχρηστο. Καὶ μὴν ἀπορήσετε ποὺ ἔρχομαι νὰ προσθέσω κάτι δικό μου σὲ ὅσα διαβάζετε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους στὰ σχολεῖα σας καὶ μάλιστα νὰ σᾶς πῶ ὅτι αὐτὸ τὸ δικό μου εἶναι ὠφελιμότερο ἀπὸ ὅσα ἐκεῖνοι σᾶς διδάσκουν. Ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς συμβουλῆς μου: **δὲν πρέπει νὰ παραδώσετε στοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς τὸ τιμόνι τοῦ νοῦ σας**, γιὰ νὰ σᾶς πάνε ὅπου αὐτοὶ θέλουν. Δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀκολουθεῖτε σὲ ὅλα. **Πρέπει νὰ πάρετε ἀπ᾽ αὐτοὺς ὅ, τι εἶναι χρήσιμο** καὶ νὰ μὴ δώσετε προσοχὴ στὰ ὑπόλοιπα. Ἔρχομαι, λοιπόν, ἀμέσως νὰ σᾶς ὑποδείξω **ποιὰ εἶναι τὰ ἄχρηστα μέσα στὰ συγγράμματά τους καὶ πῶς νὰ ξεχωρίζετε τὰ πρῶτα ἀπὸ τὰ δεύτερα**.

Ἐμεῖς οἱ χριστιανοὶ **θεωροῦμε ἐντελῶς ἀσήμαντο πρᾶγμα τὴν ἐδῶ κάτω ἀνθρώπινη ζωή**. Δὲν λογαριάζουμε καὶ δὲν λέμε καλὸ ὅ,τι μᾶς ἐξυπηρετεῖ σ᾽ αὐτὴ μονάχα τὴ ζωή. Τὴν ἔνδοξη καταγωγή, τὴν εὐρωστία τοῦ κορμιοῦ, τὴ σωματικὴ καλλονή, τὸ ὡραῖο ἀνάστημα, τὶς τιμὲς ποὺ δίνουν οἱ ἄνθρωποι, ἀκόμα καὶ τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα κι ὁτιδήποτε ἄλλο προσφέρει ὁ παρὼν κόσμος, δὲν θὰ τὰ θαρροῦμε μεγάλα καὶ ζηλευτὰ πράγματα. Δὲν μᾶς κάνουν ἐντύπωση ὅσοι τὰ ἔχουν. Οἱ δικές μας ἐλπίδες πᾶνε πολὺ μακρύτερα. **Οἱ πράξεις μας εἶναι μιὰ προετοιμασία γιὰ κάποιαν ἄλλη ζωή**. Ἀκριβῶς, λοιπόν, ὅσα μᾶς χρειάζονται γι᾽ αὐτὴ τὴν ἄλλη ζωή, αὐτὰ ἀγαπᾶμε, αὐτὰ λαχταρᾶμε, **περιφρονώντας ὅσα δὲν φθάνουν ὡς ἐκεῖ.** Ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἄλλη ζωή; Ποῦ καὶ πῶς θὰ τὴ ζήσουμε; Αὐτὸ τὸ θέμα εἶναι ἀνώτερο

τῆς τωρινῆς ἀφορμῆς, γιὰ νὰ τὸ περιγράψω. Καὶ σεῖς, ἐξ ἄλλου, δὲν ἔχετε ἀκόμη ὅλη τὴν ὡριμότητα, γιὰ νὰ ἀφομοιώσετε τὴν περιγραφή του. Θὰ σᾶς δώσω ὅμως ἕνα σκιαγράφημά του, ποὺ θὰ σᾶς εἶναι ἀρκετό. Ἂς πάρουμε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ὅλη τὴν εὐτυχία, ποὺ σωρεύθηκε στὸν κόσμο αὐτὸν ἐδῶ ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα του. **Ὅλη, λοιπόν, αὐτὴ ἡ γήινη εὐτυχία δὲν φθάνει οὔτε τὸ μικρότερο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄλλης ζωῆς**. Ὅλα τὰ καλὰ τοῦ κόσμου τούτου εἶναι τόσο κατώτερα ἀπὸ τὸ ἐλάχιστο ἀνάμεσα σ᾽ ἐκεῖνα τὰ ἀγαθά, ὅσο κατώτερα εἶναι ἡ σκιὰ καὶ τὸ ὄνειρο ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἤ, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω ἕνα πιὸ συνηθισμένο παράδειγμα, ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς δυὸ ζωές, γιὰ τὶς ὁποῖες μιλᾶμε, εἶναι ὅσο κι ἡ διαφορὰ σὲ ἀξία ἀνάμεσα στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα.

Ὁδηγός μας στὴν ἐδῶ κάτω ζωὴ εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή , ποὺ ἡ γλώσσα της ἔχει πολὺ μυστήριο. Ὅσο ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀκόμα μικρὴ ἡλικία, εἶναι φυσικὸ νὰ μὴ καταλαβαίνει τὴ βαθιά της σημασία. Τί κάνει, λοιπόν; **Προγυμνάζεται μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σὲ ἄλλα κείμενα**, ὄχι ἐντελῶς ξένα, ποὺ μοιάζουν μὲ καθρέφτες καὶ σκιές. Συμβαίνει δηλαδὴ ὅ,τι καὶ στὸν στρατό. Οἱ στρατιῶτες ἀποκτοῦν τὴν πολεμικὴ πεῖρα πρῶτα μὲ τὶς κινήσεις τῶν γυμνασίων, ποὺ εἶναι ἕνα εἶδος παιχνίδι. Ὕστερα, γνωρίζουν τὸν ἀληθινὸ πόλεμο. Ἔχουμε κι ἐμεῖς μπροστά μας μιὰ μάχη. Τὴ μεγαλύτερη ἀπ᾽ ὅλες. Γιὰ νὰ ἑτοιμασθοῦμε, πρέπει νὰ γυμνασθοῦμε, νὰ κοπιάσουμε. **Πῶς θὰ γίνει αὐτὴ ἡ προγύμναση; Μὲ τὸ νὰ γνωρίσουμε καλὰ τοὺς ποιητές, τοὺς πεζογράφους, τοὺς ρήτορες κι ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ θὰ μᾶς προσφέρουν κάτι γιὰ νὰ δυναμώσουμε τὴν ψυχή μας**. Θυμηθῆτε τί κάνουν τὰ βαφεῖα. Πρῶτα ἑτοιμάζουν μὲ διάφορους τρόπους τὸ ὕφασμα ποὺ θὰ βάψουν. Καὶ μονάχα ἀφοῦ γίνει αὐτὴ ἡ προεργασία, τότε παίρνουν καὶ μεταχειρίζονται τὸ κόκκινο ἢ ἄλλο χρῶμα γιὰ νὰ κάνουν τὸ βάψιμο. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ γίνεται καὶ σὲ μᾶς. **Πρῶτα θὰ ἑτοιμάσουμε τὴ συνείδησή μας μὲ τὴν κοσμικὴ σοφία κι ὕστερα θ᾽ ἀκούσουμε τὰ ἱερὰ καὶ βαθιὰ νοήματα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας**. Πρῶτα θὰ συνηθίσουμε νὰ βλέπουμε τὸν ἥλιο μέσα στὸ νερὸ κι ὕστερα θ᾽ ἀτενίσουμε τὸν ἴδιο τὸν ἥλιο.

Ἂν οἱ δυὸ διδασκαλίες ἔχουν κάποια συγγένεια, θὰ ἦταν ὠφέλιμη ἡ γνώση καὶ τῶν δυό. Ἀλλὰ ἔχουν καὶ μεγάλη διαφορά. Γι᾽ αὐτό, ἂν τὶς βάλουμε τὴ μιὰ πλάι στὴν ἄλλη καὶ τὶς συγκρίνουμε, θὰ δοῦμε καθαρὰ ὅτι ἡ μιὰ ὑπερέχει τῆς ἄλλης. Μὲ τί ὅμως νὰ τὶς παρομοιάσουμε, ὥστε νὰ δώσουμε μιὰ πετυχημένη εἰκόνα τους; Ἡ κύρια ἀξία τοῦ φυτοῦ εἶναι τὸ ὅτι κάνει καρπούς. Ἀλλὰ καὶ τὰ φύλλα του προσφέρουν ἕνα στόλισμα, καθὼς παίζουν κάτω ἀπὸ τὴν πνοὴ τοῦ ἀέρα γύρω στοὺς κλάδους. Κάτι ἀνάλογο γίνεται καὶ στὴν **ψυχή**. Ὁ καρπός της, **ἡ ἀξία της εἶναι ἡ ἀλήθεια**. **Εἶναι ὅμως ὡραῖο πρᾶγμα νὰ τὴν τριγυρίζει κι ἡ κοσμικὴ σοφία, σὰν φυλλωσιά, ποὺ σκεπάζει ὄμορφα τοὺς καρπούς**. Αὐτὸ συνέβη μὲ τὸν μεγάλο Μωϋσῆ, τὸν περιβόητο γιὰ τὴ σοφία του, καθὼς ἀναφέρει ἡ παράδοση. Πρῶτα –λένε- γύμνασε τὸν νοῦ του στὶς ἐπιστῆμες τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου κι ὕστερα σίμωσε γιὰ νὰ δεῖ τὸν ἀληθινὸ Θεό. Παρόμοιο συνέβη καὶ μὲ τὸν σοφὸ Δανιήλ, αἰῶνες ἀργότερα.

Πρῶτα διδάχθηκε στὴ Βαβυλώνα τὴ σοφία τῶν Χαλδαίων κι ὕστερα ἔπεσε στὴ σπουδὴ τῆς θείας διδασκαλίας.

Ἀρκετὰ σᾶς ἐξήγησα τὸ ὅτι αὐτὰ **τὰ κοσμικὰ μαθήματα δὲν εἶναι ἀνώφελα γιὰ τὴν ψυχή**. Ἂς ἔλθουμε τώρα νὰ δοῦμε καὶ τὸ **πῶς πρέπει νὰ τὰ ἀφομοιώνετε**. Ἂς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ πολύμορφα **ἔργα τῶν ποιητῶν**. **Δὲν πρέπει νὰ δίνετε σημασία σὲ ὅλα, χωρὶς ἐξαίρεση, τὰ διδάγματά τους**. Ὅταν σᾶς ἐξιστοροῦν κατορθώματα ἢ σᾶς ἐκθέτουν λόγια καλῶν ἀνθρώπων, νὰ τὰ δέχεστε μὲ ἀγάπη, νὰ κοιτᾶτε νὰ τοὺς μιμηθῆτε, νὰ τοὺς μοιάσετε, ὅσο μπορεῖτε. Ὅταν ὅμως φέρνουν στὴ μέση κακοὺς ἀνθρώπους, πρέπει νὰ ἀποφεύγετε τὶς τέτοιες εἰκόνες, φράζοντας τ᾽ αὐτιά σας ὅπως ὁ Ὀδυσσέας, πού, καθὼς διηγεῖται ὁ Ὅμηρος, ἤθελε ν᾽ ἀποφύγει τὴ μελῳδία τῶν Σειρήνων. Γιατί; Διότι **ἅμα συνηθίσει κανεὶς στὰ ἁμαρτωλὰ λόγια, περνᾶ καὶ στὰ ἁμαρτωλὰ ἔργα**. Γι᾽ αὐτό, λοιπόν, πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ προφυλάσσουμε τὴν ψυχή μας. Γιατί ὑπάρχει κίνδυνος, μαζὶ μὲ τὴ γλύκα τῶν λόγων νὰ πάρουμε μέσα μας καὶ κάτι θανάσιμο, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε. Εἶναι μέλι, ποὺ ἔχει καὶ δηλητήριο. Δὲν θὰ ἐπαινέσουμε, ἔτσι, τοὺς ποιητές, ὅταν παριστάνουν ἀνθρώπους ποὺ ἀσεβοῦν, ποὺ ἐμπαίζουν, ποὺ παραδίνονται στὴν ἀκολασία, ποὺ παρασύρονται ἀπὸ τὸ πιοτό, οὔτε ὅταν περιορίζουν τὴν εὐτυχία σὲ πλούσια τραπέζια καὶ σὲ ἄσεμνα τραγούδια. Καὶ δὲν θὰ δώσουμε καμιὰ σημασία, ὅταν κάνουν λόγο γιὰ θεοὺς καὶ μᾶς λένε ὅτι οἱ θεοὶ αὐτοὶ εἶναι πολλοὶ κι ἀλληλομισοῦνται. Γιατί, καθὼς ξέρετε, οἱ ψεύτικοι θεοὶ τῆς εἰδωλολατρίας πολεμᾶνε ὁ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸ κι ὁ πατέρας τὰ παιδιά του κι ἐκεῖνα τοὺς γονεῖς τους, μὲ ὑπουλότητα. Θ᾽ ἀφήσουμε στοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεάτρου τὶς μοιχεῖες τῶν θεῶν, τοὺς ἔρωτές τους, τὶς ἀσύστολες σαρκικές τους σχέσεις καὶ πρὸ παντὸς τοῦ μεγαλύτερου ἀπ᾽ ὅλους θεοῦ Δία, ὅπως λέγουν αὐτοί. Εἶναι πράγματα ὅλα αὐτά, ποὺ καὶ γιὰ τὰ ζῷα ἂν τὰ ἔλεγε κανεὶς θὰ κοκκίνιζε. Τὰ ἴδια ἔχω νὰ πῶ καὶ γιὰ τοὺς **πεζογράφους** καὶ μάλιστα ὅταν γράφουν γιὰ νὰ διασκεδάσουν.

Ἐπίσης δὲν θὰ μιμηθοῦμε τοὺς **ρήτορες τῶν δικαστηρίων, ποὺ ἡ τέχνη τους εἶναι τὸ ψέμα**. Γιατί τὸ ψέμα δὲν εἶναι ὠφέλιμο οὔτε στὰ δικαστήρια οὔτε πουθενὰ ἀλλοῦ, μιὰ καὶ προτιμήσαμε, σὰν χριστιανοί, τὸν σωστὸ κι ἀληθινὸ δρόμο τῆς ζωῆς καὶ **τὸ Εὐαγγέλιο μ�ς προστάζει νὰ μὴ καταφεύγουμε στὰ δικαστήρια**. Ἀπ᾽ ὅσα μ�ς διδάσκουν οἱ παρὰ πάνω, θὰ διαλέγουμε καὶ θὰ παίρνουμε μονάχα ὅ,τι εἶναι ἔπαινος τῆς ἀρετῆς καὶ κατάκριση τῆς κακίας. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τ᾽ ἄλλα ζῷα, τὰ λουλούδια εἶναι καλὰ μονάχα γιὰ τὸ ἄρωμά τους καὶ τὸ χρῶμα τους. Γιὰ τὶς μέλισσες ὅμως, ὑπάρχει σ᾽ αὐτὰ καὶ κάτι ἄλλο: τὸ μέλι. Ἔτσι κι ἐδῶ.**Ὅσοι στὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν ἀναζητοῦν μονάχα τὴ γλύκα καὶ τὴ χάρη τοῦ λόγου, μποροῦν ν᾽ ἀποκομίσουν καὶ κάποια ὠφέλεια γιὰ τὴν ψυχή**. Πρέπει, λοιπόν, αὐτὰ τὰ συγγράμματα νὰ τὰ σπουδάζουμε ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τῶν μελισσῶν. Οἱ μέλισσες δὲν πετᾶνε σὲ ὅλα τὰ λουλούδια μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Κι ὅπου καθίσουν, δὲν κοιτᾶνε νὰ τὰ πάρουν ὅλα. Παίρνουν μονάχα ὅσο χρειάζεται στὴ δουλειά τους καὶ τὸ ὑπόλοιπο τὸ παρατοῦν καὶ φεύγουν. Ἔτσι κι

ἐμεῖς, ἂν εἴμαστε φρόνιμοι. **Θὰ πάρουμε ἀπ᾽ αὐτὰ τὰ κείμενα ὅ, τι συγγενεύει μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ μᾶς χρειάζεται καὶ τὰ ὑπόλοιπα θὰ τὰ ἀφήσουμε πίσω μας**. Κι ὅπως, κόβοντας τὸ τριαντάφυλλο, ἀποφεύγουμε τ᾽ ἀγκάθια τῆς τριανταφυλλιᾶς, ἔτσι κι ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ θὰ πάρουμε ὅ, τι εἶναι χρήσιμο καὶ θὰ φυλάξουμε τὸν ἑαυτό μας ἀπ᾽ ὅ, τι εἶναι ἐπιζήμιο. Ἀπὸ τὴν πρώτη, λοιπόν, στιγμὴ πρέπει νὰ ἐξετάζουμε τὰ διδάγματα χωριστὰ καὶ νὰ τὰ προσαρμόσουμε στὸν σκοπό μας, φέρνοντας, κατὰ τὴ δωρικὴ παροιμία τὴ σχετικὴ μὲ τοὺς κτίστες, τὴν πέτρα στὸ ἀλφάδι.

Στὴν ἄλλη ζωή, θὰ φθάσουμε μὲ τὴν ἀρετή. Τὴν ἀρετή, ποὺ ἐξύμνησαν κι οἱ ποιητὲς κι οἱ πεζογράφοι, ἄλλα πιὸ πολὺ οἱ **φιλόσοφοι**. Ἔτσι, μεγαλύτερη προσοχὴ πρέπει νὰ δώσουμε στὰ συγγράμματα αὐτῶν τῶν τελευταίων. Δὲν εἶναι μικρὸ τὸ κέρδος, ὅταν οἱ ψυχὲς τῶν νέων συνηθίσουν καὶ κάνουν δική τους τὴν ἀρετή.**Ὅσα ὁ ἄνθρωπος ἀφομοιώνει στὴν τρυφερὴ ἡλικία του, μένουν ἀσάλευτα**. Γιατὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀκόμα ἁπλὴ τότε καὶ ὅ, τι δέχεται, ἐντυπώνεται πολὺ βαθιὰ μέσα της. Τί ἄλλο τάχα σκέφθηκε ὁ **Ἡσίοδος** ἀπὸ τὸ νὰ προτρέψει τοὺς νέους στὴν ἀρετή, ὅταν φιλοτεχνοῦσε τοὺς στίχους του, ποὺ ὅλοι τους τραγουδοῦν; Σκέφθηκε ὅτι**ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς εἶναι στὴν ἀρχὴ κακοτράχαλος καὶ δυσκολοδιάβατος κι ἀνηφορικός. Ὅτι τὸν κάνει κανεὶς μὲ πολὺ ἱδρώτα καὶ πολὺ κόπο. Ὅτι, γι᾽ αὐτὸν τὸν λόγο, δὲν μπορεῖ ὁ καθένας νὰ βάλει τὸ πόδι του σ᾽ αὐτὸν τὸν δρόμο, μὲ τὴν ἀποτομιὰ ποὺ δείχνει, κι οὔτε, ἂν τὸν περπατήσει, θὰ φθάσει εὔκολα στὴν κορφή. Ὅτι σὰν φθάσει ὅμως ἐκεῖ πάνω, βλέπει πῶς στὴν πραγματικότητα ἦταν ἕνας δρόμος ἴσιος, ὄμορφος, εὔκολος, καλοδιάβατος καὶ πιὸ εὐχάριστος ἀπὸ τὸν ἄλλο, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν κακία** καὶ ποὺ ὁ ἴδιος ποιητὴς εἶπε ὅτι μονομιᾶς μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν διαβεῖ, γιατί βρίσκεται κοντά μας. Ἐγὼ τὸ πιστεύω: Ὁ Ἡσίοδος ἱστόρησε ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ μᾶς παροτρύνει στὴν ἀρετή, νὰ σπρώξει τὸν καθένα στὸ καλό, νὰ μᾶς κάνει νὰ μὴ τὸ βάλουμε κάτω μπροστὰ στοὺς κόπους καὶ νὰ μὴ σταματήσουμε πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ δρόμου. Κι ὅποιος ἄλλος μὲ τέτοιο τρόπο τραγούδησε τὴν ἀρετή, ἂς γίνει ὁ λόγος του καλόδεχτος ἀπὸ μᾶς, μιὰ κι ὁδηγεῖ στὸν ἴδιο σκοπό.

Ἄκουσα κάποτε νὰ μιλᾶ σχετικὰ μ᾽ αὐτὸ τὸ θέμα ἕνας ἄνθρωπος, ποὺ εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἐμβαθύνει στὸ νόημα τῶν ποιητῶν. Ἔλεγε, λοιπόν, ὅτι ὅλη **ἡ ποίηση τοῦ Ὁμήρου** δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἕνας **ὕμνος τῆς ἀρετῆς**. Ὅλα, στὸν Ὅμηρο, ἐκτὸς ἀπὸ ὅ,τι εἶναι περιθωριακό, ἀποβλέπουν σ᾽ αὐτό. Ἔτσι, λόγου χάρη, συμβαίνει μὲ ὅσα γράφει γιὰ τὸν Ὀδυσσέα, ποὺ σώθηκε γυμνὸς ἀπὸ τὸ ναυάγιο καί, στὴν ἀρχή, μὲ μόνη τὴν ἐμφάνισή του, προκάλεσε τὸν σεβασμὸ τῆς βασιλοκόρης Ναυσικᾶς. Ἡ γύμνια του δὲν ἦταν ντροπή, γιατί ἀντὶ γιὰ ροῦχα ἦταν ντυμένος μὲ τὴν ἀρετή. Κι ὕστερα προκάλεσε ἀγαθὴ ἐντύπωση καὶ στοὺς ἄλλους Φαίακες, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ παρατήσουν τὴν τρυφηλὴ ζωή τους καὶ νὰ προσπαθοῦν, θαυμάζοντας τὸν, νὰ τὸν μιμηθοῦν. Καὶ στὸ στόμα κάθε Φαίακος, τότε, ἄλλη εὐχὴ δὲν ὑπῆρχε παρὰ νὰ γίνει δεύτερος Ὀδυσσεας, ἔστω καὶ θαλασσοδαρμένος. Γιατί -ἔλεγε ὁ ἑρμηνευτὴς ἐκεῖνος

τοῦ ποιητικοῦ νοήματος- μὲ αὐτὰ ὁ Ὅμηρος διδάσκει ξάστερα τὰ ἑξῆς: Ἄνθρωποι γυμνασθῆτε στὴν ἀρετή, ποὺ κολυμπᾶ μαζί σας στὸ ναυάγιο, κι ὅταν πατήσετε στὴ στεριὰ γυμνοί, θὰ σᾶς παραστήσει πιὸ τιμημένους ἀπὸ τοὺς ἀμέριμνους Φαίακες. Καί, πραγματικά, αὐτὸ εἶναι. Ὅλα τὰ ἄλλα, ποὺ τυχὸν ἔχουμε, ἀνήκουν ἐξ ἴσου στοὺς ἰδιοκτῆτες τους καὶ σὲ ὁποιονδήποτε ἄλλον ἄνθρωπο. Πέφτουν πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, ὅπως τὰ ζάρια. **Ἡ μόνη ἀναφαίρετη ἰδιοκτησία εἶναι ἡ ἀρετή**. Τὴν ἔχει δική του ὁ καθένας κι ὅσο ζῆ κι ὅταν φύγει ἀπ᾽ αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμο. Γι᾽ αὐτὸ κι ὁ Σόλων, θαρρῶ, εἶπε στοὺς πλουσίους τό:

Δὲν θ᾽ ἀνταλλάξουμε μαζί τους τὸν πλοῦτο

μὲ τὴν ἀρετή. Πάντα ἐκείνη μένει,

ἐνῷ τὸ χρῆμα συχνὰ ἀπ᾽ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο περνᾶ.

Παρόμοια εἶναι κι ὅσα λέγει ὁ **Θέογνις**. Ὁ κάθε θεὸς γέρνει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τὸν ζυγὸ μὲ διαφορετικὸ πάντα τρόπο, ὥστε:

ἄλλοτε νὰ πλουτοῦν κι ἄλλοτε νὰ μὴν ἔχουν τίποτε.

Ἀλλὰ κι ὁ σοφιστὴς **Πρόδικος**, ὁ Κεῖος, ἐκφράζεται παρόμοια κάπου στὰ συγγράμματά του, φιλοσοφώντας γύρω ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν κακία. Ἂς δώσουμε, λοιπόν, καὶ σ᾽ αὐτὸν προσοχή, γιατί εἶναι ἀξιόλογος ἄνθρωπος. Διηγεῖται τὰ ἑξῆς, ἀπὸ ὅσο θυμᾶμαι, γιατί δὲν ἔχω ἀποστηθισμένο τὸν λόγο του, ποὺ εἶναι πεζὸς κι ὄχι σὲ στίχους. Ὅταν ὁ Ἡρακλῆς ἦταν ἀκόμα πολὺ νέος, σχεδὸν τῆς ἡλικίας σας, σκεφτόταν ποιὸν δρόμο νὰ πάρει, τὸν κοπιαστικὸ τῆς ἀρετῆς ἢ τὸν πολὺ εὔκολο. Τὸν σίμωσαν, λοιπόν, δυὸ γυναῖκες, ἡ Ἀρετὴ κι ἡ Κακία. Ἡ διαφορά τους φάνηκε εὐθύς, μὲ τὴν ἐξωτερική τους ἐμφάνιση, πρὶν ἀκόμα ἀρθρώσουν λέξη. Ἡ μιὰ ἦταν στολισμένη φανταχτερὰ ἀπὸ τὴν κομμωτικὴ τέχνη, σὰν καλλονή, ἀλλὰ μὲ πλαδαρὲς σάρκες ἐξ αἰτίας τῆς τρυφηλῆς ζωῆς, κι ἀπὸ πίσω της ἔρχονταν ὅλα τὰ πάθη τῆς ἡδονῆς. Τὰ ἔδειχνε ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ συνόδευε μὲ πολλὲς ὑποσχέσεις, προσπαθώντας νὰ τραβήξει πρὸς τὸ μέρος τῆς τὸν Ἡρακλῆ. Ἡ ἄλλη ἦταν ἰσχνή, ἀτημέλητη, μὲ σοβαρὸ βλέμμα κι ἔλεγε πράγματα ἐντελῶς διαφορετικά. Δὲν ὑποσχόταν τίποτε τὸ ἀναπαυτικὸ καὶ τὸ εὐχάριστο. Ὑποσχόταν μονάχα χίλιους δυὸ κόπους κι ἱδρώτα καὶ κινδύνους παντοῦ, σὲ στεριὲς καὶ θάλασσες. Καὶ τὸ βραβεῖο, γιὰ ὅλα αὐτά, θὰ ἦταν νὰ γίνει ὁ Ἡρακλῆς θεὸς - ἔλεγε ὁ Πρόδικος. Κι ὅπως ξέρετε, ὁ Ἡρακλῆς, στὸ τέλος αὐτὴν ἀκολούθησε.

Ὅλοι, λοιπόν, σχεδὸν οἱ ἀξιόλογοι γιὰ τὴ σοφία τους ἄνθρωποι, ἄλλος λιγότερο κι ἄλλος περισσότερο, κι ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, ἔχουν ἐξυμνήσει, στὰ ὅσα ἔγραψαν, τὴν ἀρετή. Αὐτοὺς πρέπει νὰ πιστεύουμε καὶ νὰ πασχίζουμε νὰ ἐφαρμόσουμε στὴ ζωή μας τὰ λόγια τους. Γιατί ὅποιος στηρίζει μὲ πράξεις τὴ

φιλοσοφία, ποὺ ἄλλοι τὴν περιορίζουν στὰ λόγια

αὐτὸς μονάχα ἔχει νοῦ,

σὰν σκιὲς οἱ ἄλλοι γυροφέρνουν.

Ἔχουμε, σ᾽ αὐτὴ τὴν περίπτωση, μιὰ θαυμαστὴ σὲ ὀμορφιὰ προσωπογραφία καὶ πλάι της τὸ ἴδιο πρόσωπο στὴν πραγματικότητα, ἐξίσου ὡραῖο με τὴν ἀπεικόνισή του. **Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ μὲ φουσκωμένα λόγια ἐξυμνοῦν τὴν ἀρετὴ μπροστὰ στοὺς ἄλλους, ἀλλὰ στὴ δική τους ζωὴ προτιμοῦν τὴν ἀκολασία ἀπὸ τὴ σωφροσύνη, τὴν πλεονεξία ἀπὸ τὸ δίκιο.** Μὲ τί μοιάζουν αὐτοί; Μοιάζουν μὲ τοὺς ἠθοποιοὺς ποὺ παίζουν δράματα καὶ παρουσιάζονται στὴ σκηνὴ συχνὰ σὰν βασιλιάδες καὶ μεγάλοι ἄρχοντες, χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο στὴν πραγματικότητα καί, καμιὰ φορά, οὔτε ἐλεύθεροι πολίτες, ἀλλὰ δοῦλοι. Ὁ μουσικὸς θὰ δεχόταν νὰ μὴν εἶναι καλὰ κουρντισμένη ἡ λύρα του; Ὁ κορυφαῖος του χοροῦ, στὴν τραγῳδία, θὰ δεχόταν νὰ μὴν εἶναι ὁ χορὸς ἐναρμονισμένος μαζί του; Ὄχι. Ὑπάρχουν ὅμως ἄνθρωποι ποὺ θέλουν νὰ διαφωνοῦν μὲ τὸν ἑαυτό τους, κι ἡ ζωή τους νὰ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ λόγια τους, νὰ συμβαίνει σ᾽ αὐτοὺς αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Εὐριπίδης· ἡ γλώσσα μου ὁρκίσθηκε ἀλλὰ ὄχι κι ὁ νοῦς, καὶ ποῦ νὰ θέλουν νὰ φαίνονται κι ὄχι νὰ εἶναι στ᾽ ἀλήθεια καλοί; Ἀλλὰ κάτι παρόμοιο θὰ ἦταν τὸ ἄκρον ἄωτο τῆς ἀδικίας, ἂν πρέπει νὰ πιστέψουμε στὸν Πλάτωνα, τὸ νὰ δίνει κανεὶς τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι σωστὸς ἄνθρωπος καὶ στὴν πραγματικότητα νὰ μὴν εἶναι.

Ὅσα, λοιπόν, λόγια ὁδηγοῦν πρὸς τὸ καλό, πρέπει νὰ τὰ ἀφομοιώνουμε, ὅπως εἴπαμε παραπάνω. Ἀλλὰ καὶ **σπουδαῖες πράξεις** τῶν ἀρχαίων σώθηκαν στὴ μνήμη ὡς τὶς ἡμέρες μας ἢ καταγραμμένες στὶς σελίδες τῶν ποιητῶν καὶ τῶν πεζογράφων. Ἂς μὴ παραμελήσουμε καὶ τὴ δική τους ὠφέλεια. Κάποτε, λόγου χάρη, ἕνας χυδαῖος ἄνθρωπος ἔβριζε τὸν **Περικλῆ**, ἔνῳ ὁ μεγάλος πολιτικὸς δὲν ἔδινε καμιὰ σημασία. Ὅλη τη μέρα ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος περιέλουζε μὲ βρισιὲς τὸν Περικλῆ, ἀλλ᾽ αὐτὸς ἔμενε ἀδιάφορος. Ὅταν, λοιπόν, ἔπεσε τὸ βράδι καὶ σκοτείνιασε κι ἐκεῖνος ἀποκαμωμένος ἀπομακρυνόταν, ὁ Περικλῆς, πιστὸς στὴν ἄσκηση τῆς φιλοσοφίας, πρόσταξε νὰ τοῦ φωτίσουν τὸ δρόμο ποὺ περπατοῦσε. Μιὰ ἄλλη φορά, πάλι, ἕνας ἄνθρωπος ὀργισμένος ἐναντίον τοῦ **Εὐκλείδη**, τοῦ φιλοσόφου ἀπὸ τὰ Μέγαρα, τὸν ἀπείλησε, καὶ μάλιστα μὲ ὅρκο, ὅτι θὰ τὸν σκότωνε. Ἀλλὰ κι ὁ Εὐκλείδης τοῦ ὁρκίσθηκε ὅτι θὰ τὸν ἱκανοποιοῦσε καὶ θὰ τὸν ἔβγαζε ἀπὸ τὴν ὀργή του. Τί σπουδαῖο θὰ ἦταν ἂν ὅσοι παρασύρονται στὸ **πάθος τοῦ θυμοῦ** ἔφερναν στὸν νοῦ τους τέτοια περιστατικά! Γιατί δὲν πρέπει νὰ πιστεύουμε στὴν τραγῳδία, ποὺ διδάσκει ὅτι ἡ ὀργὴ ὁπωσδήποτε ἁρματώνει τὸ χέρι ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ μας καὶ νὰ ἐρεθιζόμαστε ἀπ᾽ αὐτή. Κι ἂν αὐτὸ εἶναι δύσκολο, πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε τὴ λογικὴ ἐναντίον της καὶ νὰ τῆς κόβουμε τὰ φτερά.

Ἂς γυρίσουμε πάλι στὰ παραδείγματα σπουδαίων πράξεων. Ὅρμησε κάποιος

ἐναντίον τοῦ φιλοσόφου **Σωκράτη** καὶ τὸν χτυποῦσε ἀλύπητα στὸ πρόσωπο. Ἀλλὰ ἐκεῖνος δὲν ἔφερε ἀντίσταση. Ἄφησε τὸν μεθυσμένο νὰ χορτάσει τὴν ὀργή του, ὡς ὅτου ἡ ὄψη τοῦ εἶχε μελανιάσει καὶ πρησθεῖ ἀπὸ τὰ χτυπήματα. Ὅταν τὸ ξύλο σταμάτησε καμιὰ φορά, ὁ Σωκράτης ἔκανε μονάχα αὐτό: ἔγραψε στὸ μέτωπο τοῦ ὁ τάδε τό ᾽κανε, ὅπως ἐπιγράφουν στοὺς ἀνδριάντες τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτη. Ἦταν ἡ μόνη τοῦ ἐκδίκηση. Τὰ παραδείγματα αὐτὰ ἔχουν σχεδὸν τὴν ἴδια ἐπιδίωξη μὲ τὴν Ἁγία Γραφή μας. Γι᾽ αὐτὸ εἶπα ὅτι εἶναι γιὰ τὴν ἡλικία σας πολὺ ἀξιομίμητα. Λόγου χάρη, τὸ τελευταῖο περιστατικό, ἐκεῖνο τοῦ Σωκράτη, μοιάζει μὲ ὅ, τι παραγγέλλει ὁ Κύριος: ἂν σὲ χτυπήσει κανεὶς στὸ ἕνα μάγουλο, στρέψε του καὶ τὸ ἄλλο, ἀντὶ νὰ ὑπερασπίσεις τὸν ἑαυτό σου. Ὅσο γιὰ τὰ περιστατικὰ τοῦ Περικλῆ ἢ τοῦ Εὐκλείδη, θυμίζουν τὴν ἐντολὴ νὰ ὑπομένουμε ὅποιους μᾶς κάνουν κακὸ καὶ νὰ βαστᾶμε μὲ πραότητα τὴν ὀργή τους, νὰ μὴν καταριόμαστε ἀλλὰ νὰ ἀπαντᾶμε μὲ εὐχὲς στοὺς ἐχθρούς μας.

Ὅποιος προγυμνασθεῖ στὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα παραδείγματα, δὲν θὰ δυσπιστήσει στὶς ἐντολὲς τοῦ Εὐαγγελίου σὰν ἀκατόρθωτες. Δὲν θὰ λησμονήσω καὶ τὴν πράξη τοῦ **Μεγάλου Ἀλεξάνδρου**, ποὺ ἀφοῦ ἔπιασε αἰχμάλωτες τὶς πανέμορφες, ὅπως λέγεται, κόρες τοῦ Δαρείου, δὲν καταδέχθηκε οὔτε νὰ τὶς κοιτάξη, θαρρώντας ντροπὴ γιὰ τὸν νικητὴ ἀνδρῶν νὰ νικηθεῖ ἀπὸ γυναῖκες. Αὐτὸ συμπίπτει μὲ τὸ εὐαγγελικό: ὅποιος ρίξει βλέμμα ἐπιθυμίας σὲ γυναίκα, ἔστω κι ἂν δὲν κάνει **μοιχεία** στὴν πράξη, μὲ τὸ νὰ δεχθεῖ ὅμως τὴ μοιχεία στὴν ψυχή του, εἶναι ἔνοχος. Ὅσο γιὰ τὸ παράδειγμα τοῦ **Κλεινία**, μαθητῆ τοῦ φιλοσόφου καὶ μαθηματικοῦ Πυθαγόρα, εἶναι δύσκολο νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι τυχαῖα συμπίπτει μὲ αὐτὴ τοῦ φιλοσόφου καὶ μαθηματικοῦ **Πυθαγόρα**. Τί ἔκανε ὁ Κλεινίας; Ἂν ὁρκιζόταν, θὰ γλίτωνε πρόστιμο τριῶν ταλάντων. Ἀλλὰ προτίμησε νὰ πληρώσει αὐτὸ τὸ ὑπέρογκο ποσὸ γιὰ νὰ μὴ πάρει ὅρκο, ἔστω κι ἂν ὁ ὅρκος θὰ ἦταν ἀληθινός. Κι αὐτὸ τὸ ἔκανε, ἴσως γιατί ἄκουσε τὴν ἐντολή, ποὺ **ἀπαγορεύει τὸν ὅρκο**.

Ἀλλὰ ἂς κάνουμε πάλι πίσω, σὲ ὅ, τι ἔλεγα στὴν ἀρχή. Στὸ ὅτι δηλαδὴ**δὲν πρέπει νὰ τὰ ἀφομοιώνουμε ὅλα χωρὶς διάκριση, ἄλλα μονάχα ὅσα ὠφελοῦν** . Γιατί εἶναι ντροπή, νὰ ἀπωθοῦμε τὶς βλαβερὲς τροφές, ἔνῳ **στὰ μαθήματα, ποὺ εἶναι ἡ τροφὴ τῆς ψυχῆς**, νὰ μὴ δίνουμε καμιὰ σημασία, ἀλλὰ νὰ τὰ παίρνουμε καὶ νὰ τὰ καταπίνουμε σὰν τὸ ὁρμητικὸ ποτάμι. Ὁ καπετάνιος δὲν παρατᾶ τὸ καράβι του ὅπως λάχει στοὺς ἀνέμους, ἄλλα τὸ κατευθύνει πρὸς τὸ λιμάνι. Ὁ τοξότης σκοπεύει τὸν στόχο του. Ὁ χαλκιὰς κι ὁ χτίστης δουλεύουν σύμφωνα μὲ τὸν προσανατολισμὸ τῆς δουλειᾶς τους. Ἐμεῖς εἴμαστε τάχα κατώτεροι ἀπ᾽ αὐτοὺς τοὺς ἐπαγγελματίες τουλάχιστο στὸ νὰ ξεχωρίζουμε τὸ συμφέρον μας; Ὅπως ὁ ἐπαγγελματίας ἔχει ἕνα στόχο στὴ δουλειά του, ἔτσι κι ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ ἔχει ἕνα δικό της στόχο. Καὶ σ᾽ αὐτὸν ἔχουν τὰ μάτια τοὺς ὅλοι ὅσοι δὲν θέλουν νὰ μοιάζουν μὲ ἄλογα ζῷα. Ἀλλιῶς θὰ εἴμαστε τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ πλοῖα, ποὺ δὲν ἔχουν ἔρμα, τὸ τιμόνι τῆς ψυχῆς μας δὲν θὰ τὸ μεταχειρίζεται ἡ λογικὴ καὶ θὰ γυροφέρνουμε μέσα στὴ ζωὴ ἄσκοπα. Στοὺς γυμναστικοὺς ἀγῶνες καὶ στοὺς μουσικοὺς ἐπίσης διαγωνισμούς, ὅποιος λαβαίνει

μέρος, ἔχει ὑπόψη του τὸ ἀντίστοιχο στεφάνι. Ὅποιος ἀθλεῖται στὴν πάλη ἢ στὸ παγκράτιο, δὲν χάνει τὸν καιρό του νὰ παίζει κιθάρα ἢ αὐλό.

Παράδειγμα ὁ χεροδύναμος ἀθλητὴς Πολυδάμας, ποὺ πρὶν κατεβεῖ στοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνες, ἀναχαίτιζε καταμεσὶς τοῦ δρόμου τὰ ἅρματα ποὺ ἔτρεχαν καὶ μ᾽ αὐτὸ τὸν τρόπο δυνάμωνε τοὺς μῦς του. Ἐπίσης ὁ Μίλων ὁ Κροτωνιάτης δὲν μετατοπιζόταν ἔξω ἀπὸ τὸ ἀλειμμένο σκουτάρι κι ἀντιστεκόταν στὸ σπρώξιμο ὅπως τὰ κολλημένα μὲ μολύβι ἀγάλματα. Μ᾽ ἕνα λόγο, γυμνάζονταν γιὰ νὰ εἶναι ἕτοιμοι στὰ ἀγωνίσματά τους. Ἂς ὑποθέσουμε ὅμως ὅτι τοὺς ἔτρωγε ἡ περιέργεια κι ἄφηναν τὸν κουρνιαχτὸ τῶν γυμναστηρίων γιὰ τὶς μελῳδίες τοῦ Μαρσύα, τοῦ αὐλητῆ ἀπὸ τὴ Φρυγία, καὶ τοῦ μαθητῆ του, τοῦ Ὄλυμπου. Τί θὰ συνέβαινε τότε; Θὰ κέρδιζαν τὸν κότινο; Θὰ δοξάζονταν; Θὰ προκαλοῦσαν τὸν θαυμασμὸ μὲ τὴν σωματική τους ἀλκή; Ἀλλὰ οὔτε κι ὁ Τιμόθεος, ὁ περίφημος αὐλητὴς ἀπὸ τὴ Θήβα, παράτησε τὴ μουσικὴ γιὰ νὰ χάνει τὸν καιρό του στὶς παλαῖστρες. Γιατί ἂν ἔκανε κάτι τέτοιο, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς ξεπεράσει ὅλους στὴν τέχνη τῶν ἤχων καὶ νὰ ἔχει τέτοια ἱκανότητα σ᾽ αὐτήν, ὥστε, ἀνάλογα μὲ τὸ κέφι του, ἄλλοτε οἰστρηλατοῦσε τὴν ψυχὴ μὲ τὴ σοβαρὴ κι αὐστηρὴ ἁρμονία κι ἄλλοτε, γλυκαίνοντας τοὺς τόνους, τὴ χαλάρωνε καὶ τὴν ἐπράϋνε. Χάρη στὴν τέχνη του, καθὼς λένε, ἀκόμα καὶ τὸν Μέγα Ἀλέξανδρο, παίζοντας ἕνα φρυγικὸ μέλος, τὸν ἔκανε νὰ πεταχτεῖ ἀπὸ τὸ τραπέζι σὲ πολεμικὸ συναγερμὸ κι ὕστερα τὸν ξανάφερε ἀνάμεσα στοὺς συνδαιτημόνες του, ἀπαλαίνοντας τὸ μουσικό του παίξιμο. Τόση εἶναι ἡ δύναμη καὶ στὴ μουσικὴ καὶ στὸν ἀθλητισμό, ποὺ δίνει ἡ προσαρμοσμένη στὸν σκοπό της ἄσκηση.

Καὶ μιὰ ποὺ ὁ λόγος **γιὰ στεφάνια κι ἀθλητές. Τί τραβοῦν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι!** Αὐξαίνουν τὴ δύναμή τους μὲ πολὺ ἱδρώτα καὶ κόπους στὰ γυμναστήρια. Ὁ προπονητής τους ἀκόμα καὶ ξύλο τοὺς δίνει. Ἡ δίαιτά τους δὲν εἶναι καθόλου ζηλευτῆ. Εἶναι ἡ γνωστὴ τῶν γυμναστῶν. Κι ἀπὸ κάθε ἄλλη ἄποψη -γιὰ νὰ μὴ μακρηγορήσουμε- περνοῦν ζωὴ δύσκολη, ποὺ εἶναι προετοιμασία γιὰ τὸν ἀγώνα. Κι ἀφοῦ ἔτσι ἑτοιμασθοῦν, τότε μπαίνουν γυμνοὶ στὸ στάδιο καὶ περνοῦν ὅλους τοὺς κόπους καὶ τὶς λαχτάρες, γιὰ νὰ κερδίσουν ἕνα στεφάνι ἀπὸ ταπεινὸ χορτάρι καὶ νὰ ἀναγορευθοῦν νικητές. Κι **ἐμεῖς, τώρα, ποὺ περιμένουμε τόσο θαυμαστὰ στὸν ἀριθμὸ καὶ στὴν ἀξία στεφάνια, ἀπερίγραπτὰ μὲ λέξεις, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ πετύχουμε μὲ ἡμίμετρα, μὲ μαλθακὴ ζωή, μὲ ἔλλειψη περιορισμῶν;** Ἂν ἦταν ἔτσι, ἡ ἀμεριμνησία θὰ ἦταν πολύτιμο πρᾶγμα στὴ ζωή.

Ὁ Σαρδανάπαλος, ὁ Ἀσσύριος ἐκεῖνος βασιλιάς, ποὺ ἦταν ὀνομαστὸς γιὰ τὴν τρυφηλὴ ζωή του, θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν ὁ πιὸ εὐτυχισμένος ἄνθρωπος. Ἐπίσης ὁ Μαργίτης, ποὺ καθὼς ἀναφέρει ἕνα ποίημα ἀποδινόμενο στὸν Ὅμηρο, δὲν ἦταν ἱκανὸς οὔτε νὰ ὀργώνει οὔτε νὰ σκάβει οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο νὰ κάνει. Ἀλλὰ ἂς κοιτάξουμε μήπως εἶναι μεγάλη ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ εἶπε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑφτὰ σοφούς, ὁ Πιττακός, ὅτι τὸ νὰ γίνει κανεὶς καλὸς ἄνθρωπος εἶναι δύσκολο πράγμα. Πραγματικά, θ᾽ ἀποκτήσουμε μὲ πολλοὺς κόπους τὰ ἀγαθά, πού, καθὼς προείπαμε,

τίποτε τὸ ἀνθρώπινο δὲν τοὺς μοιάζει. **Δὲν πρέπει, λοιπόν, νὰ εἴμαστε ἀμελεῖς καὶ μὲ λιγόχρονη ἀκηδία νὰ χάσουμε τὶς ἐλπίδες πολὺ ἀκριβῶν πραγμάτων**. Ἔτσι, θὰ ἦταν σὰν νὰ θέλουμε νὰ τιμωρηθοῦμε καὶ σ᾽ αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμο, πρᾶγμα πολὺ βαρὺ γιὰ κάθε συνετὸ ἄνθρωπο, ἄλλα καὶ στὰ κριτήρια, ποὺ ὑπάρχουν εἴτε κάτω ἀπὸ τὴ γῆ εἴτε ὁπουδήποτε ἄλλου τοῦ σύμπαντος. Γιατί, ὅποιος χωρὶς νὰ θέλει δὲν ἔξεπληρωσε τὸ καθῆκον του, ἴσως συγχωρηθεῖ κάπως ἀπὸ τὸν Θεό. Ἀλλὰ **ὅποιος διάλεξε συνειδητὰ τὸ κακό, εἶναι ἐντελῶς ἀδικαιολόγητος καὶ θὰ τιμωρηθεῖ ἀπανωτά**.

Ἀλλά, θὰ πεῖ κανείς: Τί πρέπει, λοιπόν, νὰ κάνουμε; Ἁπλούστατα: τίποτε ἄλλο παρὰ **νὰ παραμερίσουμε τὸ κάθε τί καὶ νὰ μεριμνήσουμε γιὰ τὴν ψυχή. Δὲν πρέπει νὰ εἴμαστε ὑποταγμένοι στὸ σῶμα, χωρὶς ἀπόλυτη ἀνάγκη.** Ἀλλὰ νὰ παρέχουμε στὴν ψυχὴ ὅ,τι τὸ πιὸ καλό, χρησιμοποιώντας τὴ σωστὴ σκέψη καὶ λύνοντάς την ἔτσι ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν παθῶν τοῦ σώματος, ποὺ εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο ἡ φυλακή της. Καί, παράλληλα κάνοντας τὸ σῶμα ἀνώτερο ἀπὸ τὰ πάθη. Λόγου χάρη, παρέχοντας στὸ στομάχι **ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖο** κι ὄχι ὅ,τι εἶναι εὐχάριστο. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ποὺ ψάχνουν σὲ στεριὲς καὶ σὲ θάλασσες, γιὰ νὰ βροῦν σπουδαίους μαγείρους καὶ τραπεζοποιούς, λὲς καὶ τοὺς πρόσταξε νὰ τὸ κάνουν κάποιος ἀπαιτητικὸς ἡγεμόνας, σὰν φόρο στὴ βουλιμία του. **Εἶναι ἄνθρωποι γιὰ κλάματα**. Δεινοπαθοῦν ὅπως οἱ κολασμένοι στὸν ᾅδη. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο; Ὅπως λέγει ἡ παροιμία, κουβαλοῦν νερὸ μὲ κόσκινο σὲ τρύπιο πιθάρι κι οἱ κόποι τοὺς τέλος δὲν ἔχουν. Κι **ἡ περίσσια περιποίηση τῶν μαλλιῶν καὶ τοῦ ντυσίματος εἶναι** , κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Διογένη, **ἀπασχόληση ἀνθρώπων ἀδίκων ἢ δυστυχισμένων**. Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς κομψευόμενος ἢ καὶ τὸ νὰ λέγεται τέτοιος, εἶναι τὸ ἴδιο περίπου σὰν νὰ μιμεῖται τὶς ἑταῖρες ἢ νὰ ἐπιβουλεύεται τὴν οἰκογενειακὴ τιμὴ τοῦ πλησίον του.

Τί διαφορά, γιὰ τὸν φρόνιμο ἄνθρωπο, ἀνάμεσα στὸ πολυτελὲς καὶ στὸ απλά πρακτικὸ ροῦχο, μιὰ καὶ τὸ τελευταῖο κάνει τὴ δουλειά του, προστατεύοντας τὸ κορμὶ ἀπὸ τὸ χειμωνιάτικο κρύο κι ἀπὸ τὸ κάμα τοῦ καλοκαιριοῦ; Καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα, πάλι, τὸ ἴδιο ἰσχύει: **νὰ μὴ ξεπερνοῦν τὸ μέτρο τῆς λογικῆς ἀνάγκης κι οὔτε νὰ κολακεύουν τὸ σῶμα σὲ βάρος τοὺς συμφέροντος τῆς ψυχῆς**. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀξίζει νὰ λέγεται ἄνθρωπος, θεωρεῖ ἴδια ντροπὴ τὸ νὰ εἶναι κομψευόμενος καὶ ὑπηρέτης τοῦ κορμιοῦ, ὅπως καὶ τὸ νὰ εἶναι ὑποδουλωμένος σὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο πάθος. **Ὅποιος κάνει τὸ πᾶν γιὰ τὴν ἐκζήτηση στὴ σωματική του ἐμφάνιση, ἀποδείχνει ὅτι δὲν ἔχει συνείδηση τῆς ἀληθινῆς ἀνθρώπινης ἀξίας**. Δὲν καταλαβαίνει τὸ σοφὸ γνωμικό, ποὺ λέγει: ἄνθρωπος δὲν εἶναι ὅ,τι φαίνεται ἀπ᾽ ἔξω. Πρέπει, μὲ ὑψηλότερη σκέψη, νὰ καταλαβαίνουμε τί πραγματικὰ εἴμαστε ὁ καθένας.

Γιὰ νὰ γίνει αὐτό, χρειάζεται ψυχὴ καθαρὴ πιὸ πολὺ ἀπ᾽ ὅ, τι γιὰ νὰ δεῖ κανεὶς τὸν ἥλιο μὲ γερὰ μάτια. Καὶ **τί σημαίνει, μὲ λίγα λόγια, καθαρὴ ψυχή;**

Περιφρόνηση τῶν σωματικῶν ἀπολαύσεων. Δηλαδὴ νὰ μὴν τρέφουμε τὴν ὅρασή μας μὲ τὰ ἄτοπα θεάματα τῶν θαυματοποιῶν. Νὰ μὴν ἐκθέτουμε γυμνὰ τὰ σώματα, πρᾶγμα ποὺ προκαλεῖ τὴν ἡδονὴ ἄμεσα. Νὰ μὴν ἀκοῦμε μεθυστικὰ τραγούδια γιὰ τὴν ψυχή, μὲ ἄσεμνο περιεχόμενο, μιὰ καὶ τέτοια μουσικὴ δίνει ζωὴ σὲ πάθη ποὺ ὑποδουλώνουν κι ἐξευτελίζουν τὸν ἄνθρωπο. Ἄλλη εἶναι ἡ μουσικὴ ποὺ ταιριάζει σὲ μᾶς. Μιὰ μουσικὴ ποὺ εἶναι καλύτερη κι ὑψώνει στὸ καλύτερο. Ἐκείνη ποὺ μεταχειριζόταν κι ὁ Δαβίδ, ὁ ποιητὴς τῶν ψαλμῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γιὰ νὰ κατασιγάσει τὴν ἐξαλλοσύνη τοῦ βασιλιὰ Σαούλ. Κάτι παρόμοιο λέγεται καὶ γιὰ τὸν φιλόσοφο καὶ μαθηματικὸ Πυθαγόρα. Κάποτε συναπάντησε μεθυσμένους, ποὺ βρίσκονταν σὲ εὐθυμία. Πρόσταξε, λοιπόν, τὸν αὐλητή, ποὺ τοὺς συνόδευε, ν᾽ ἀλλάξει σκοπὸ καὶ νὰ παίξει δωρικὴ μελῳδία. Τότε, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασή της, ᾗρθαν στὰ συγκαλά τους, πέταξαν τὰ στεφάνια καὶ τράβηξαν γιὰ τὰ σπίτια τοὺς γεμάτοι ντροπή. Ἄλλοι πάλι, κάτω ἀπὸ τοὺς ἤχους τοῦ αὐλοῦ, μεταβάλλονται σὲ Κορύβαντες καὶ Βάκχες. Τόσο **διαφέρει στὴν ἐπίδρασή της ἡ καλὴ ἀπὸ τὴν ἀνήθικη μουσική**. Λοιπόν, **τὸ πρῶτο ποὺ πρέπει νὰ ἀποφεύγετε ἀπ᾽ ὅσα καταφάνερα αἰσχρὰ πράγματα ὑπάρχουν, εἶναι ἡ μάθηση τῆς μουσικῆς ποὺ ἔχει σήμερα πέραση**. Καὶ **τὸ νὰ ἀνακατεύετε τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ λογιῶν-λογιῶν ἀναθυμιάσεις, ποὺ ηδονίζουν τὴν ὄσφρηση, ἡ τὸ νὰ φορᾶτε ἀρώματα** , ντρέπομαι ἀκόμα καὶ νὰ τὰ ἀπαγορέψω. **Ὅσο γιὰ τὶς ἡδονὲς τῆς ἐπαφῆς καὶ τῆς γεύσεως** , τί νὰ πῶ ἄλλο ἀπὸ τὸ ὅτι ὑποχρεώνουν ὅσους τοὺς ἔχουν δοθεῖ νὰ **ζοῦνε σὰν κτήνη**, ἔχοντας ἐνδιαφέρον μονάχα γιὰ τὴν κοιλιὰ κι ὅ, τι εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιά;

Ἂς τὸ πῶ, σύντομα: ὅποιος δὲν θέλει νὰ βουλιάξει στὸ βόρβορο τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, **πρέπει νὰ περιφρονήσει ὅλο τὸ σῶμα ἡ νὰ τὸ φροντίζει τόσο μονάχα ὅσο τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ τὸ ἔχει βοηθὸ στὴ φιλοσοφία** , ὅπως λέγει ὁ Πλάτων κι ὅπως λέγει ὁ Παῦλος συμβουλεύοντας **νὰ μὴ φροντίζουμε γιὰ τὸ σῶμα κατὰ τρόπο ποὺ νὰ δίνει λαβὴ σὲ ἐπιθυμίες** . Ὅσοι φροντίζουν γιὰ νὰ εἶναι καλὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχή, ποὺ θὰ χρησιμοποιήσει τὸ σῶμα, τὴν παραμελοῦν σὰν ἀνάξια λόγου, εἶναι ἴδιοι με ὅσους νοιάζονται πολὺ γιὰ τὰ ἐργαλεῖα, ἀλλὰ δὲν τοὺς νοιάζει γιὰ τὴν τέχνη, ποὺ τὰ χρησιμοποιεῖ. Τὸ ἀντίθετο πρέπει νὰ γίνεται. Νὰ τιμωροῦν τὸ σῶμα. **Νὰ καταπτοοῦν τὶς ὁρμές του** σὰν θηρία. Νὰ παίρνουν τὴν ὀρθὴ σκέψη σὰν βούρδουλα καὶ νὰ μαστιγώνουν καὶ νὰ ἀποκοιμίζουν τὴν τρικυμία τῆς ψυχῆς, ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὸ σῶμα. Κι ὄχι ἀμολώντας κάθε χαλινάρι γιὰ τὴν ἡδονή, ν᾽ ἀφήνουν τὴν ψυχὴ στὸ κατάντημα ἄτυχου ἡνιόχου, ποὺ τὸν πάνε κατὰ κρημνῶν ἀτίθασα κι ὁρμητικὰ ἄλογα. Ἂς θυμοῦνται καὶ τὸ ἑξῆς ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Πυθαγόρα: κάποτε, σὰν εἶδε ἕνα φίλο του, ποὺ μὲ τὴν καλοφαγία καὶ τὶς σωματικὲς ἀσκήσεις, εἶχε κάνει κορμὶ ἐντυπωσιακό, τοῦ εἶπε: Δὲν παύεις, φίλε μου νὰ φτιάχνεις τὴ φυλακή σου πιὸ δύσκολη; Λένε καὶ γιὰ τὸν Πλάτωνα: προβλέποντας τὶς ζημιές, ποὺ θὰ τοῦ προκαλοῦσε τὸ κορμί, ἐγκαταστάθηκε εξεπίτηδες στὴν Ἀκαδημία, τόπο τῆς Ἀττικῆς νοσηρό, γιὰ νὰ κόψει ἔτσι τὴν ὑπερβολικὴ εὐαισθησία τοῦ σώματος, ὅπως κόβουν τὸ περίσσιο φύλλωμα τοῦ ἀμπελιοῦ. Ἐγὼ μάλιστα ἄκουσα τοὺς

γιατροὺς νὰ λένε ὅτι ἡ πολλὴ ὑγεία εἶναι κάτι τὸ ἐπικίνδυνο.

Μιά, λοιπόν, ποὺ ἡ περίσσια φροντίδα γιὰ τὸ σῶμα εἶναι καὶ στὸ ἴδιο ἄχρηστη καὶ στὴν ψυχὴ ἐμπόδιο, εἶναι σωστὴ ἀφροσύνη τὸ νὰ ἐξαρτᾶμε ὅλα ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ νὰ εἴμαστε σκλάβοι του. **Κανένα ἄλλο ἀνθρώπινο πρᾶγμα δὲν ἀξίζει τόσο θαυμασμὸ ὅσο ἡ ἄσκηση στὴν περιφρόνηση τοῦ σώματος**. Δὲν καταλαβαίνω, λόγου χάρη, τί θὰ τὸν χρειασθοῦμε τὸν πλοῦτο, ὅταν ἔχουμε καταπατήσει τὶς σωματικὲς ἡδονές. Ἐκτὸς ἂν εἶναι εὐχαρίστηση νὰ ἀγρυπνεῖ κανεὶς πάνω ἀπὸ θαμμένους θησαυρούς, ὅπως οἱ μυθικοὶ δράκοντες, ποὺ ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει καλλιεργηθεῖ κι ἀπόκτησε ἐλεύθερο φρόνημα ὡς πρὸς αὐτά, δὲν μπορεῖ νὰ κάνει ἢ νὰ πεῖ ποτὲ κάτι τὸ ποταπὸ καὶ τὸ αἰσχρό. Ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος προσέχει μονάχα τὸ ἀναγκαῖο. Τὰ ὑπόλοιπα, ἔστω κι ἂν εἶναι σὰν τὸ χρυσάφι τοῦ Πακτωλοῦ ποταμοῦ ἢ σὰν τὸ χρυσάφι ποὺ βγάζουν τά μερμήγκια, ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, τὰ κανονίζουν οἱ ἀνάγκες τῆς φύσεως κι ὄχι ἡ απληστία τῶν ἡδονῶν. **Ὅσοι ξεπερνοῦν τὰ σύνορα τῆς ἀνάγκης, μοιάζουν μὲ ἀνθρώπους ποὺ γλιστροῦν σὲ κατήφορο καὶ μὴν ἔχοντας ποὺ νὰ στηρίξουν τὰ πόδια τους ἐξακολουθοῦν ἀέναα νὰ πέφτουν**. Ὅσο πιὸ πολλὰ ἀποκτοῦν, τόσο περισσότερα χρειάζονται, γιὰ νὰ ἱκανοποιοῦν τὶς ἐπιθυμίες ὅπως λέγει κι ὁ νομοθέτης **Σόλων**:

Στὸν ἀνθρώπινο πλοῦτο τέρμα φανερὸ δὲν ὑπάρχει.

Ἀλλὰ κι ὁ **Θέογνις** ἂς ἔρθει στὴ μέση γιὰ νὰ μᾶς διδάξει σ᾽ αὐτὸ τὸ ζήτημα:

Δὲν ποθῶ οὔτε εὔχομαι νὰ γίνω πλούσιος. Ἄμποτε μὲ λίγα νὰ ζῶ, χωρὶς δεινά.

Ἄξιος θαυμασμοῦ εἶναι κι ὁ **Διογένης**, ποὺ περιφρονοῦσε ὅλα μαζὶ τὰ ἀνθρώπινα ἀγαθὰ κι ἔλεγε ὅτι **εἶναι πλουσιώτερος κι ἀπὸ τὸν βασιλιὰ τῆς Περσίας, γιατί στὴ ζωὴ τοῦ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ λιγότερα πράγματα**. Οἱ πολλοὶ ὅμως τίποτε δὲν θαρροῦν ἀρκετὸ καὶ θὰ ἤθελαν νὰ ἔχουν τὰ τάλαντα τοῦ Πυθίου κι ἀπέραντα χωράφια κι ἀναρίθμητα κοπάδια. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι **τὸν πλοῦτο, ὅταν δὲν τὸν ἔχουμε, δὲν πρέπει νὰ τὸν ποθοῦμε. Κι ὅταν τὸν ἔχουμε, νὰ μὴ καυχώμαστε γιὰ τὸ ὅτι εἶναι δικός μας, ἀλλὰ γιὰ τὸ ὅτι ξέρουμε νὰ τὸν χρησιμοποιοῦμε**. Σωστὰ μίλησε ὁ Σωκράτης σ᾽ ἕνα πλούσιο, ποὺ καυχιόταν γιὰ τὸ βιός του, ὅταν τοῦ εἶπε ὅτι δὲν θὰ τὸν θαύμαζε πρὶν διαπιστώσει ἂν ἤξερε νὰ τὸν χρησιμοποιήσει. Θὰ ἦταν γιὰ γέλια ὁ Φειδίας κι ὁ Πολύκλειτος, ἂν καυχιόντουσαν γιὰ τὸ χρυσάφι καὶ τὸ φίλντισι, μὲ τὰ οποία ὁ ἕνας ἔφτιαξε τὸ ἄγαλμα τοῦ Δία γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἠλείας κι ὁ ἄλλος τὸ ἄγαλμα τῆς Ἥρας γιὰ τοὺς Αργείους. Γιατί θὰ εἶχαν καυχηθεῖ γιὰ πλοῦτο ποὺ δὲν ἦταν δικός τους καὶ γιατί δὲν θὰ λογάριαζαν τὴν τέχνη τους ποὺ ἔδωσε νόημα κι ὀμορφιὰ στὸ χρυσάφι. Ἐμεῖς τώρα εἴμαστε λιγότερο καταγέλαστοι ἂν παραδεχθοῦμε ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι ἀρκετὸ στολίδι τοῦ ἑαυτοῦ της;

Ἂς ποῦμε, λοιπόν, ὅτι καταπατήσαμε τὸν πλοῦτο καὶ περιφρονήσαμε τὶς ἡδονὲς τῶν αἰσθήσεων. Θὰ ἐπιζητήσουμε ὅμως τὴν κολακεία καὶ τὰ χάδια καὶ θὰ ἀντιγράψουμε τὴ φιλοκέρδεια καὶ τὴν εὐστροφία τῆς ἀλεπούς, ποῦ ἀναφέρει ὁ μύθος τοῦ λυρικοῦ ποιητῆ Ἀρχιλόχου; **Ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος τίποτε ἄλλο δὲν πρέπει νὰ ἀποφεύγει περισσότερο ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἐπιδείξεων, ἀπὸ τὸ νὰ τὸν ἐπηρεάζει τὸ τί θὰ πεῖ γι᾽ αὐτὸν ὁ κόσμος, ἀπὸ τὸ νὰ μὴν ἔχει πυξίδα τῆς ζωῆς τοῦ τὴ λογική**. Ἂν τὰ ἔχει ἀποφύγει αὐτά, τότε δὲν φοβᾶται νὰ πάει ἀντίθετα πρὸς τὴ γνώμη ὅλης της κοινωνίας, νὰ τὸν κατηγορήσουν, νὰ κινδυνέψει γιὰ χάρη τοῦ ἀγαθοῦ, νὰ σταθεῖ ἀκλόνητος στὴν ὀρθὴ ἀπόφαση. Ἕνας ποὺ δὲν ζῆ ἔτσι, δὲν διαφέρει σὲ τίποτε ἀπὸ τὸν ὁμηρικὸ Πρωτέα, ποὺ ὅταν ἤθελε γινόταν φυτὸ ἢ ζῷο ἢ φωτιὰ ἢ νερὸ ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο πράγμα. Γιατί ἕνας τέτοιας λογῆς ἄνθρωπος ἄλλοτε ἐξυμνεῖ τὸ δίκιο σὲ ὅσους τὸ τιμοῦν, ἄλλοτε θὰ πεῖ τὰ ἀντίθετα, ὅταν δεῖ ὅτι κυριαρχεῖ ἡ ἀδικία, ὅπως ἀκριβῶς κάνουν οἱ κόλακες. Κι ὅπως τὸ χταπόδι ἀλλάζει χρῶμα ἀνάλογα μὲ τὸν βυθό, ἔτσι κι αὐτὸς θ᾽ ἀλλάζει γνῶμες ἀνάλογα μ᾽ ἐκεῖνες τῶν γύρω του.

Αὐτὰ ὅλα θὰ τὰ διδαχθοῦμε τελειότερα στὴν Ἁγία Γραφή μας. Ἀλλὰ πρὸς ὥρας τὰ περιγράφουμε, σὰν **σκιαγράφημα τῆς ἀρετῆς ἀπὸ τὴν κοσμικὴ σοφία**. Ὅσοι μ᾽ ἐπιμέλεια μαζεύουν τὴν ὠφέλεια ἀπὸ κάθε τί, μοιάζουν μὲ ποτάμια ποὺ παίρνουν στὸ διάβα τοὺς νερὸ ἀπὸ παραποτάμους κι ὁλοένα γίνονται μεγαλύτερα. Εἶναι σωστὴ ἡ ὑπόμνηση τοῦ Ἡσιόδου γιὰ τὸ λίγο ποὺ προστίθεται στὸ λίγο, ὄχι μονάχα σχετικὰ μὲ τὸ χρῆμα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ γνώση. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν κι ἡ γνώση γίνεται περισσότερη καὶ μεγάλη. Ὅταν ὁ φιλόσοφος Βίας ἀποχαιρετοῦσε τὸν γιό του, ποὺ ἔφευγε γιὰ τὴν Αἴγυπτο, καὶ τὸ παιδὶ τὸν ρώτησε μὲ ποιὰ πράξη του θὰ τὸν εὐχαριστοῦσε περισσότερο, τοῦ ἀποκρίθηκε: Ἀποκτώντας ἐφόδιο γιὰ τὰ γηρατιά σου. Καὶ μὲ τὴ λέξη ἐφόδιο ἐννοοῦσε τὴν ἀρετή, περιγράφοντάς τη σύντομα, μιὰ καὶ τὴν ὠφέλεια τῆς τὴν περιόριζε στὸ μῆκος τοῦ ἀνθρώπινου βίου. Ἀλλὰ γιὰ μένα, ἔστω κι ἂν πρόκειται γιὰ τὰ γηρατιὰ τοῦ μυθικοῦ Τιθωνοῦ ἢ τοῦ μακρόβιου βασιλιὰ τῆς Ταρτησσοῦ, τοῦ Αργανθωνίου ἢ καὶ τοῦ Μαθουσάλα, ποὺ ἀναφέρει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καὶ λέγει ὅτι ἔζησε ἐννιακόσια ἑβδομῆντα χρόνια, ἔστω ἀκόμα κι ἂν πρόκειται νὰ ὑπολογίσουμε ὅλο τὸν χρόνο ἀπὸ τότε ποὺ πρωτοφανηκε ὁ ἄνθρωπος, βλέπω τὸ διάστημα αὐτὸ σὰν παιδιάστικη, γιὰ γέλια ἔκταση. Γιατί ἀτενίζω τὸν μακρὸ κι ἀγέραστο αἰῶνα, ποὺ τέλος δὲν ἔχει, τὴν ἡλικία τῆς ἀθάνατης ψυχῆς.

Συμβουλέω ν᾽ ἀποκτᾶμε ἐφόδιο γιὰ τὴν ἀτελεύτητη αὐτὴ ζωή, κινώντας, σύμφωνα μὲ τὴ γνωστὴ ἔκφραση, πάντα λίθον, ὥστε νὰ παίρνουμε ἀπὸ παντοῦ ὠφέλεια γιὰ μιὰ τέτοια προοπτική. Βέβαια εἶναι ζήτημα ποὺ **θέλει κόπο κι ἔχει δυσκολίες**. Ἀλλὰ δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ἀποθαρρυνθοῦμε καὶ νὰ τὸ ἀμελήσουμε. Ἀλλὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸ παράγγελμα τῶν Πυθαγορείων, ποὺ λέγει ὅτι ὁ καθένας πρέπει νὰ διαλέγει τὸν ἄριστο τρόπο ζωῆς καὶ νὰ βρίσκει χαρὰ μέσα του, συνηθίζοντάς τον. Ἔτσι, θὰ ἐπιχειρήσουμε τὸ καλύτερο ἀπ᾽ ὅλα. Εἶναι ντροπὴ νὰ ἀδιαφορήσουμε γιὰ τὴν τωρινὴ εὐκαιρία κι ὅταν περάσει ὁ καιρὸς νὰ πασχίζουμε νὰ φέρουμε μπροστά

μας τὰ περασμένα, χωρὶς νὰ κατορθώσουμε τίποτε ἄλλο ἀπὸ θλίψη. Ἀπ᾽ ὅσα, λοιπόν, θαρρῶ ὅτι εἶναι τὰ καλύτερα, ἄλλα σᾶς τὰ εἶπα τώρα κι ἄλλα ὅσο ζῶ θὰ σᾶς τὰ συμβουλεύω. Καὶ σεῖς, τώρα, ἀνάμεσα στὰ τρία εἴδη ἀρρώστιας, μὴ τοποθετηθῆτε στὸ τελευταῖο, τὸ ἀθεράπευτο. Καὶ μὴ δείξετε ὅτι ἡ ψυχική σας ἀσθένεια μοιάζει μ᾽ ἐκεῖνες τῶν σωματικὰ ἄρρωστων. Ὅσοι δηλαδὴ ἔχουν κάποια μικρὴ ἀρρώστια, πᾶνε οἱ ἴδιοι στοὺς γιατρούς. Ὅσοι ἔπαθαν κάποια μεγαλύτερη ἀρρώστια τοὺς προσκαλοῦν στὸ σπίτι τους. Κι ὅσοι ἔπεσαν σὲ ἐντελῶς ἀνίατη μανία, καὶ ποὺ τοὺς πλησιάζουν οἱ γιατροί, δὲν τοὺς δέχονται. Μὴ πάθετε κάτι τέτοιο, παιδιά μου, ἀποφεύγοντας τὶς ὀρθὲς σκέψεις.

[Ἀπόδοση στὴ Νεοελληνική: Βασίλειος Μουστάκης (+)]

(Μεγάλου Βασιλείου Έργα, ΕΠΕ, τομ. 7, Πατερικαί Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς»)

(Πηγή ηλ. κειμένου: users.uoa.gr/~nektar)